

3. साहु-रक्खियं पज्जावरणं

नवनवीन संशोधनांमुळे दिवसेंदिवस मानवी जीवन सुखी होत असले तरी मानव नैसर्गिक घटकांचा अपरिमित विनाश करत आहे. त्यामुळे निसर्गातील पर्यावरणाचा समतोल बिघडून सर्व प्राणिमात्रांचे जीवन धोक्यात येणार आहे. म्हणून प्रत्येकाने पर्यावरणास अनुकूल अशा नैसर्गिक घटकांचे रक्षण केले पाहिजे. मनुष्य ज्या सृष्टीत

राहतो ती सृष्टी व मनुष्य यांच्यातील संबंध जोपर्यंत सामंजस्यावर आधारलेले आहेत तोपर्यंत दोहोंचे सहजीवन सौख्यपूर्ण असेल. गेल्या काही वर्षांत लोकसंख्येत होत असलेली बेसुमार वाढ, आणि त्याचप्रमाणे सुखासीन आयुष्य जगण्यासाठी माणसाने केलेल्या सुधारणा यांमुळे निसर्गाचा समतोल ढासळत आहे. पर्यायाने पर्यावरणात बिघाड होत आहे. पर्यावरण हा शब्द नवीन असला तरी त्याच्याशी संबंधित विचारधारा ही प्राचीन भारतीय साहित्यातही प्रतिबिंबित झालेली आढळते. प्रस्तुत उताऱ्यात मानवाच्या कल्याणासाठी पर्यावरण किती महत्त्वाचे आहे हे दाखविले आहे. तेव्हा प्रत्येकाने आपापल्या शक्तीनुसार पर्यावरणाचे रक्षण करावे असे या पाठातून स्पष्ट केले आहे.

(पत्ताणि - जणगो, कम्मा - कमला)

जणगो - कमले, अयि कमले! अहो! न जाणामि, कत्थं गया एसा । कल्लं जेव सा पज्जावरणविसए मं किंचि पुच्छित्था। कमले सिग्घं आगच्छ।

कमला - ताय, एसा आगया ।

जणगो - कमले, दिग्घं कालं जाव हं हक्कारेमि। अवि अज्जतणियं वट्ठपत्तं तुमे पढियं? कल्लं एव पाढसालाए पज्जावरण-पाढो अज्झाविओ ति तुमे वुत्तं।

कमला - सच्चं तं! किं?

जणगो - तमेव वोत्तुं इच्छामि। पज्जावरण-विसए जेव सा वट्ठा। सुण- पज्जावरण-विकखेव-कारणा गिद्ध-विसेसाणं कवोय-विसेसाणं च जाईओ लुप्पप्पाया, नट्ठपाया वा हवंति।

कमला - अहह । कहमिणं जायं?

जणगो - कमले, एत्थ ताव माणवस्स रसलोलुवत्तणं, आखेडाइसओ य कारणं वट्ठइ। माणवो भक्खणट्ठं गिद्धाणं कवोयाणं च व्हं करेइ। एवं अप्पेणेव कालेणं वग्घजाई वि दुल्लहदंसणा

भविस्सइ त्ति मे तक्को। जओ वग्घस्स
चम्मं नहाणि य मणुस्सो नियगलाहत्थं
पउंजइ।

कमला - ताय, वग्घाणं विणासं विरुंधिउं सासणेण
वग्घरक्खण-पकप्पा उवक्कंता।

जणगो - सच्चमेव तं। कमले, किं तुमं जाणसि,
वग्घविसए अम्हं पुव्वएहि किं भणियं?
हं पढामि -

निव्वणो हण्णइ वग्घो, निव्वग्घं छिज्जइ वणं।
वग्घो वणं हि रक्खेज्जा, वणं वग्घं च रक्खउ ॥
वग्घाहिणो पसुणो सयाहरियाणि य
वणाणि महणिज्जाणि एव!

कमला - ताय, किंतु वट्टमाणपत्तेसु भूयो
भूयो पढिज्जइ जं वग्घा नयरवसइए
पविसिऊण पसुणो बालगा य भक्खेंति।
तं सहावकायरेहि नरेहि किं कायव्वं?
वग्घाणं हण्णं विणा का अण्णा गई?

जणगो - नेयं उइयं। जह माणवा तह अण्णे वि
पसुपक्खिणो पयइ-देवयाए अवच्चाणि
संति। वणाइं जेव जं सच्चं पसुपक्खिणं
निवासत्थं उवकप्पियाइं। तत्थ वि
सत्थलोलुवेण नरेण अक्कमणं कयं।
एवं ठिए तवस्सिणो पसुपक्खिणो किं
नाम कुज्जा। सव्वे वि पाणिणो निय
जीवियजत्तं सुहेण अइक्कम्मिउं इच्छंति।
एत्थ माणवो खु पज्जावरणविक्खेव-
कारणा अवरज्जइ।

कमला - कहमेयं?

जणगो - पस्स -

अवणी अवणीकाउं उज्जुत्तो खलु माणवो ।
अप्पाणं आवई गत्ते खिवइ त्ति न संसओ ॥

वणाणं विणासेण पाउसमाणं पि
खिज्जमाणं दीसइ। एवं पज्जावरण-पण्हो
जडिलो कओ मणुस्सेणं।

कमला - किं किं, मणुस्सेण? कहमेयं?

जणगो - पज्जावरणविक्खेवस्स पहाणं कारणं
अत्थि पदूसणं। तं च तिविहं ।
वाउपदूसणं, जलपदूसणं, झुणिपदूसणं
च। पदूसणं च माणवो एव कुव्वेइ।

कमला - ताय, पदूसणं निराकरणत्थं अत्थि को
वि उवाओ?

जणगो - एत्थ सासणं करेइ एव जहासत्तिं
उवाअजोयणं। पज्जावरणदिणं,
वसुंधरादिणं, वणमहूसवो, अभयारण-
पकप्प-आईणो अणेगा उवक्कमा
सासणेण समारद्धा। पज्जावरणविसओ
अज्झयणक्कमे वि समावेसिओ । किंतु
नेयं पज्जत्तं। जह एयं पुहवीयलं माणवस्स
कए होइ तह तं अण्णेसि कए वि वट्टइ।
सव्वेसिं अविरोहेण जइ सो निवसेज्जा तो
पज्जावरणस्स पण्हो न पुणो उब्भविस्सइ।

कमला - ताय, मए पज्जावरणस्स माहप्पणं सम्मं
जाणियं।

जणगो - साहु! साहु!

(उभावि निक्कंता)

साहु-रक्खियं - चांगल्या प्रकारे रक्षण केलेले

सिग्घं - त्वरित

हक्कारेमि - क्रि. बोलावतो

वट्टपत्त / वट्टमाणपत्त - वर्तमानपत्र

अज्जतणियं - आजचे

पढियं - वाचले

अज्झाविओ - शिकविले

भक्खणट्ठं - खाण्यासाठी

वहं - हत्या, वध

तक्को - तर्क

चम्मं - (चर्म) कातडे, चामडे

पउंजइ - वापरले जाते

निरुंधिउं - थोपविण्यासाठी

उवक्कंता - सुरू केल्या आहेत

निव्वणो - रक्षण करणे, संरक्षण करणे,
वनरहित करणे

वुत्तं - सांगितले

वट्ठा - वार्ता

विक्खेव - (विक्षेप) हस्तक्षेप

गिद्ध - गिधाड

कवोय - कबूतर

लुप्प - लुप्त,

आखेडाइसओ - शिकारीत होणारी वाढ.

उइय - योग्य, उचित

पयइ - निसर्ग, सृष्टी

अवच्चाणि - अपत्ये

उवक्कप्पियाइं - योजलेली

सत्थलोलुव - स्वार्थ लोलुप

तवस्सिणो - गरीब, बिचारे, तपस्वी

जीवियजत्तं - आयुष्यक्रम

समारद्धा - सुरू केले आहेत.

पज्जत्तं - पुरेसे

(गाथा भावार्थ - जंगलातून बाहेर पडलेल्या वाघाला ठार करतात, जंगलात वाघ नसेल तर जंगलतोड करतात. खरोखर वाघाने वनाचे रक्षण करावे व वनानेही वाघाचे रक्षण करावे.)

स्वाध्याय

कृती करा

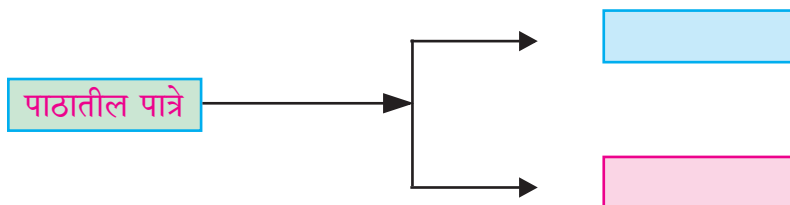
1 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

अ) वाघाविषयी पूर्वज काय म्हणत होते?

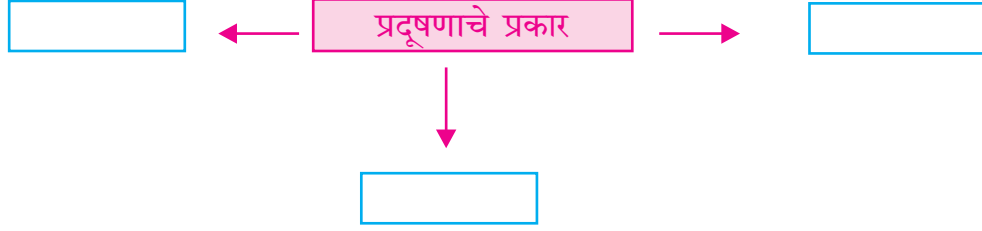
ब) पर्यावरणाच्या रक्षणासाठी शासनाने कोणकोणते उपक्रम चालू केले?

2 आकृती पूर्ण करा.

अ)

ब)

3 समानार्थी शब्द लिहा.

1)	पुहवि	-	____
2)	नर	-	____
3)	पक्खि	-	____
4)	जणय	-	____
5)	कवोय	-	____

4 अर्धमागधीत शब्द लिहा.

1)	पर्यावरण	-	____
2)	रक्षण	-	____
3)	वाघ	-	____
4)	पृथ्वी	-	____

5 आकृती पूर्ण करा.

6 उपक्रम :-

- (i) पर्यावरणावर आधारित प्रकल्प तयार करा.
- (ii) प्राणिसंग्रालयास भेट द्या.

